

OTÁZKA VZNIKU ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Štefan Siskovič*

Abstrakt: V predložennom článku sa snažím obhájiť tézu, že prvá Československá republika nemohla na území Slovenska právne vzniknúť už vyhlásením recepčnej normy neskôr prijatej ako zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., teda už 28. októbra 1918. Obsah článku je štruktúrovaný tak, aby na jednej strane vynikla historická diskusia (deskriptívna úroveň článku), ktorá sa o uvedenom probléme v minulosti viedla, ale zároveň tak, aby závery vyplývajúce z uskutočnenej analýzy boli aplikovateľné aj na iné podobné prípady v rámci súčasnej argumentácie (preskriptívna úroveň článku). V článku preto postupujem najskôr od analýzy argumentácie podporujúcej tézu, že prvá Československá republika právne vznikla už 28. októbra 1918, pričom sa pokúšam vyrovnat s dôvodmi, ktoré uvádzali zástancovia tejto právnej fikcie. Následne sa venujem rozboru tézy, že prvá Československá republika nemohla na území Slovenska právne vzniknúť už 28. októbra 1918, pretože v uvedenom období ešte Československá republika na Slovensku nevykonávala efektívne svoju štátnu moc. V rámci argumentácie pritom využívam aj stabilnú judikatúru Najvyššieho správneho súdu. V závere článku sa snažím zhrnúť predchádzajúcu argumentáciu a poukázať tak nedostatočnú explanačnú silu právnej fikcie, ktorá považuje 28. október 1918 za dátum právneho vzniku prvej Československej republiky.

Kľúčové slová: kontinuita, normatívna teória, derogačná klauzula, vznik prvej ČSR, recepčná norma

EXPOZÍCIA PROBLÉMU

V právnovedeckej obci sa všeobecne považuje dátum 28. október 1918 za vznik prvej Československej republiky. Najčastejším argumentom uvádzaným na podporu tézy, že prvá ČSR musela vzniknúť v tento deň, je vyhlásenie a znenie recepčnej normy, zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. o zriadení samostatného československého štátu. Jej ustanovenia vytvárajú právny základ: a) pre *materiálnu kontinuitu* novovznikajúceho československého právneho poriadku s právnym poriadkom rozpadajúceho sa Rakúsko-Uhorska, ako aj b) pre *formálnu diskontinuitu* a teda štátoprávny rozchod Československa s Rakúsko-Uhorskom. Novým normatívnym ohniskom, od ktorého prevzaté československé právne normy začali odvodzovať svoju platnosť, sa tak stala samotná recepčná norma. Uvedená skutočnosť založila tradíciu, ktorá s najväčšou pravdepodobnosťou spôsobila, že sa vznik ČSR stotožnil s *právnym vznikom ČSR*.

Ak odhliadneme od vzniku prvej ČSR, a na pojem vzniku štátu sa pozrieme zo širšej perspektívy, tak síce zistíme, že vznik štátu súvisí s právnym vznikom štátu, no v žiadnom prípade nejde o totožné pojmy a nie je možné ich zamieňať. Poznáme totiž rôzne druhy vzniku štátov, napr.: politický vznik štátu,¹ medzinárodný vznik štátu,² faktický vznik štátu,³ kauzálny vznik štátu,⁴ historicko-politický vznik štátu,⁵ kalendárny vznik štátu,

* JUDr. Mgr. Štefan Siskovič, PhD., Katedra dejín práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Článok je písomným výstupom projektu APVV vedeným pod reg. č. APVV-0562-11s názvom „Právne argumenty a právne princípy ako pramene práva“. E-mail: ssiskovic@gmail.com.

¹ DNISTRJANSKY, S. Právni vznik československého štátu. *Právnik*. 1929, roč. LXVIII, s. 358–359.

² BROWNLIE, I. *Princípy medzinárodného verejného práva*. Eurokodex, 2013, s. 22.

³ LACO, K. *Ústava predmníchovskej ČSR a ústava ČSSR*. Bratislava: Pravda, 1966, s. 127–145.

⁴ WEYR, E. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 93–94.

právny vznik štátu a určite aj ďalšie iné. Hoci som s najväčšou pravdepodobnosťou nevymenoval všetky druhy vzniku štátu je dôležité, že z uvedeného demonštratívneho výpočtu môžeme odvodiť záver, že právny vznik štátu sa v systéme všeobecný/jednotlivý javí skôr ako jeden zo špecifických druhov vzniku štátu. Pojem vzniku štátu je teda k pojmu právneho vzniku štátu všeobecnejším pojmom a preto je stanovisko stotožňujúce pojmovu *vznik štátu s právnym vznikom štátu* nesprávne. Nasledujúce riadky budú rešpektovať uvedenú dištinkciu, pričom predmetom analýzy bude právny vznik československého štátu na území Slovenska. Mojm hlavným cieľom však bude obhájenie tézy, podľa ktorej prvá ČSR nemohla právne vzniknúť 28. októbra 1918 na celom svojom neskôr uznanom území, za predpokladu, že platia závery súčasnej právnej vedy pokladajúce právo za spoločenský fakt⁶ a štát nielen za právny ale aj sociálny koncept.⁷ Nasledujúca argumentácia preto nebude orientovaná deskriptívne ale normatívne. Jej cieľom nebude komplexne mapovať diskusiu o tejto problematike, ale skôr ukázať dôvody, prečo sa téza o právnom vzniku ČSR na území Slovenska dňa 28. októbra javí ako nepresvedčivá z pohľadu súčasnej právnej vedy. Nasledujúce argumenty sú preto vybrané typovo, tak aby reprezentovali aj tých autorov, s ktorých prácami priamo nepracujem.

1. PRVÝ POHĽAD: ČSR VZNIKLA 28. OKTÓBRA 1918

1.1 Argument normativistov

Štruktúra argumentácie normativistického prístupu je postavená na inštitúte recepcie, ktorý bol priamo súčasťou zákona o zriadení samostatného štátu Československého č. 11/1918 Sb. z. a. n. V *Slovníku veřejného práva* je recepcia definovaná ako „*vedomé prevzatie určitého práva (jeho obsahu) z jedného právneho poriadku do iného, pričom právnemu poriadku je potrebné rozumieť v jeho širšom zmysle – vo význame právnych pomerov*“.⁸

Uvedená definícia teda pracuje s dvoma základnými pojmami. Prvým je *materiálna kontinuita*, ktorá je charakteristická prevzatím obsahu právneho poriadku. Druhým zase *formálna (dis)kontinuita*, respektíve to, čo definícia nazýva právnymi pomermi. V prípade evolučného vývoja právneho poriadku je materiálna kontinuita sprevádzaná formálnou kontinuitou. Príkladom môže byť klasická kodifikácia určitého právneho odvetvia, výsledkom ktorej je síce prijatie nového zákonníka, no s totožnou úpravou niektorého z pôvodných inštitútov. Zároveň sa formálna kontinuita prejavuje tak, že nedochádza k zmene právnych pomerov, pretože nová norma alebo predpis stále odvodzuje platnosť od pôvodného normatívneho ohniska. Vznik Československa je však príkladom revolučného vývoja právneho poriadku. Pendantom materiálnej kontinuity sa stala zmena právnych pomerov, ktorá viedla k nahradeniu pôvodného normatívneho ohniska novým, ktorý bol označený zákonom č. 11/1918 Sb. z. a. n. a nazvaný zákon o zriadení samostatného štátu Československého (recepčná norma).

⁵ WEYR, F. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937, s. 75–81.

⁶ KÁČER, M. *Prečo zotrvať pri rozhodnutom. Teória záväznosti precedentu*. Praha: Leges, 2013, s. 16.

⁷ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M. *Teória práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 29–31.

⁸ HÁCHA, E. – HOETZEL, J. – WEYR, F. – LAŠTOVKA, K. *Slovník veřejného práva československého*. Svazek III., P až Ř. Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 715, heslo: *Recepce*.

Recepčná norma upravovala v čl. 2 inštitút recepcie,⁹ ktorého účelom bolo zabezpečiť kontinuitu právneho poriadku zanikajúceho Rakúsko-Uhorska s právnym poriadkom vznikajúceho Československa. Uvedená právna kontinuita sa javí ako materiálna, pretože aj v spojitosti s tvrdením F. Weyra, vznik ČSR bol charakteristický tým, že došlo k prevzatíu obsahu právneho poriadku jedného štátu do právneho poriadku druhého štátu, ktorý naň časovo nadväzoval.¹⁰ Nejde preto o kontinuitu vo formálnom slova zmysle, pretože právne normy už po vyhlásení recepcnej normy nemohli z čisto formálno-právneho hľadiska odvodzovať svoju platnosť od základného zákona – ústavy zanikajúceho štátu.¹¹ Materiálna kontinuita obsiahnutá v čl. 2 recepcnej normy bola preto sprevádzaná formálnou diskontinuitou. Záver, ktorý z uvedenej argumentácie vyplýva je, že československé normy sa stali obsahovo totožné s normami rozpadajúceho sa Rakúsko-Uhorska, no formálne začali svoju platnosť odvodzovať od recepcnej normy ako nového „ohniska“ československého právneho poriadku.

Predchádzajúce riadky v spojitosti s nadpisom naznačili, že predmetom nasledujúcej analýzy nebude evolučný vývoj československého právneho poriadku. Rozpad Rakúsko-Uhorska a vznik ČSR bol a je reprezentatívnym prípadom revolučného¹² vývoja právneho poriadku. Ak sa však zameriavame na analýzu *právneho vzniku ČSR* a nielen na konštatovanie ako vznikla ČSR a jej právny poriadok, a teda snažíme sa odpovedať na otázku odkedy ČSR *právne existovala*, tak je nevyhnutné stanoviť okamih začiatku platnosti československých právnych noriem. Dôvodom je, že platnosť je v práve považovaná za vyjadrenie existencie, čo znamená, že stanovenie okamihu začiatku platnosti právnych noriem, je stanovením začiatku ich existencie. Zástancovia normatívnej školy, ktorí vo všeobecnosti aplikovali skôr deduktívnu metódu poznávania práva, pritom stotožňovali okamih začiatku platnosti právnych noriem s okamihom právneho vzniku štátu. Uvedená téza bola priamo odvodená z predstavy, že právo a štát sú dve stránky tej istej mince, pretože poznávaním práva poznávajúci subjekt spoznáva štát a naopak.¹³ Po aplikácii uvedeného vzťahu medzi platnosťou právnych noriem a právnym vznikom štátu na prípad, keď sa jeden štát rozpadá a druhý vzniká, pričom dochádza k recepcii obsahu právneho poriadku rozpadajúceho sa štátu do právneho poriadku vznikajúceho štátu (materiálna kontinuita sprevádzaná formálnou diskontinuitou), tak bolo pochopteľné, že argumentácia normatívistov smerovala a bola v tomto bode postavená na koncepcii zmeny tzv. „normatívneho ohniska“ právnych noriem. Zmena „normatívneho ohniska“ sa uskutočňovala vždy prostredníctvom revolúcie, ktorá sa prejavovala ako formálna diskontinuita, kedy sa jedno „normatívne ohnisko“ nahradzovalo iným.¹⁴ Problém však spočíval v tom, že „normatívne ohnisko“ bolo koncepcne prezentované ako metanormatívny princíp. Nebolo teda niečím právnym, ale mimoprávnym, čím sa celá štruktúra vzťahov normatívnej teórie ešte viac skomplikovala. Ak totiž právo vnímame

⁹ Doslovné znenie čl. 2 zák. č. 11/1918 Sb. Z. a n. znie: „*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*“.

¹⁰ HÁCHA, E. – HOETZEL, J. – WEYR, F. – LAŠTOVKA, K. *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 365, heslo: *Kontinuita právní*.

¹¹ Pozri bližšie ibidem, s. 364–366.

¹² „*Revoluce jest taktó negací práva čili negací dosavadního jeho ohniska*.“ WEYR, F. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 233.

¹³ WEYR, F. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 228–229.

¹⁴ *Ibidem*, s. 233.

normativisticky, a teda ako čisto formálny systém oddelený od skutočnosti sociálneho života, tak nám v konečnom dôsledku vznikajú až tri úrovne, nazvime ich „*reality*“, ktorých vzájomné vzťahy nie sú celkom presne uchopiteľné. Na jednej strane tu máme kauzálnu realitu, ktorá je oddelená od právnej (normatívnej) reality. Na druhej strane pre zdôvodnenie platnosti/existencie právnej reality normativisti vymysleli ešte tretiu metanormatívnu realitu na čele s normatívnym ohniskom, ktorú však nebolo možné spoznať dostupnými spôsobmi poznávania a dokonca ani prostredníctvom normatívnej metódy. Vo filozofii by pritom metanormatívnu realitu pravdepodobne nazvali metafyzikou, a teda niečím, čo je za hranicami nášho poznania. Otázkou preto je, prečo v našom prípade vôbec musíme postulovať existenciu metanormatívnej reality, ak ju v zásade nemôžeme spoznať ani poznávať. Jediné možné zdôvodnenie existencie metanormatívnej úrovne je preto čisto metodologické. Aj fyzici často vytvárajú a postulujú existenciu objektov, ktoré nie sú v súčasnosti pozorovateľné dostupnými prostriedkami. Príkladom môžu byť struny, ktorých niektoré dimenzie sú principiálne nepozorovateľné. No aj napriek tomu predpokladáme, že existujú a dokonca, že sú základom celého pozorovateľného sveta okolo nás.¹⁵ Podobne to teda môže byť aj s nepoznatelnou metanormatívnou úrovňou a *normatívnym ohniskom*. Normativisti túto úroveň postulovali, aby udržali vnútornú konzistenciu jednotlivých téz normatívnej teórie a oddelenosť právnej a kauzálnej reality. *Normatívne ohnisko* je preto ich axiómou, Newtonovým bodom, na ktorom vystavali svoju interpretáciu sveta. „*Normatívne ohnisko*“ sa tak nakoniec stáva čisto hypotetickým konceptom používaným zástancami normativizmu ako zdôvodnenie platnosti právnych noriem v ich ihlanovej štruktúre právneho poriadku.¹⁶ Napokon s hypotetickou úrovňou výkladu sa môžeme stretnúť aj v spoločenských vedách. Príkladom môže byť teória spoločenskej zmluvy, ktorá používa ako zdôvodnenie existencie štátu a prenosu moci zo suverénneho ľudu na ich zástupcov.

Hoci F. Weyr formuloval normatívnu teóriu ako čisté právnické poznávanie, ktoré nemá nič spoločné s empirickým svetom, ani on sa neubránil a neváhal svoju teóriu použiť ako hodnotiace kritérium skutočnosti. Ekvivalent svojho „*mimoprávneho normatívneho ohniska*“ a „*nepoznatelného*“ metanormatívneho princípu našiel v recepcnej norme.¹⁷ V jej úvode sa konštatovalo, že „*samostatný štát československý vstúpil v život*“ (proklamácia formálnej diskontinuity). Potom nasledovali články II upravujúci recepciu právneho poriadku (vyjadrenie materiálnej kontinuity). *Obsah vyhlásenia v recepcnej norme tak bol z pohľadu normatívnej teórie revolučnou zmenou normatívneho ohniska a preto bolo vyhlásenie recepcnej normy 28. októbra 1918 považované za začiatok právnej existencie prvej ČSR.*

¹⁵ Dôvodom ich nepozorovateľnosti je skutočnosť, že struny nedosahujú veľkosť Planckovej dĺžky. „*Planckova dĺžka je však najmenší možný rozmer, ktorý môže byť principiálne pozorovateľný, resp. presne vymedziteľný (pri kratších dĺžkach, resp. časových intervaloch menších, ako je čas, ktorý potrebuje svetlo na prekonanie tejto vzdialenosti (Planckov čas) sú klasické predstavy o spojitom priestore a čase neplatné), a preto existencia strún menších ako je táto veľkosť, sa nedá overiť. Napriek tomu práve struny by mali byť základ všetkého toho, čo je pozorovateľné.*“ DĚMUTH, A. *Filozofické aspekty dejín vedy*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Filozofická fakulta, 2013, s. 17.

¹⁶ Podobne však uvažoval aj T. Akvinský, ale aj Aristoteles, ktorí existenciu tohto sveta zdôvodnili tým, že ak je svet súborom príčin a následkov a každý následok má svoju príčinu, bolo by porušením logických zásad ísť až do nekonečna, pretože svet musí mať svoj začiatok, ergo musí existovať prvotná príčina, ktorá je zdôvodnením existencie ostatných vecí vo svete.

¹⁷ WEYR, F. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 230 a 233, ale tiež WEYR, F. *Soustava československého práva státního*. Praha: Fr. Borový, 1924, s. 81–83.

1.2 Nenormativistický koncept vzniku ČSR 28. októbra 1918

V právnej vede môžeme pozorovať, že hlavným predmetom sporu, pokiaľ ide o vznik ČSR, sa stal práve koncept tzv. „*normatívneho ohniska*“,¹⁸ ako mimoprávneho princípu, od ktorého mali ostatné právne normy odvodzovať svoju platnosť. Všeobecne môžeme povedať, že jednotlivé koncepty právnych vedcov, ktorí sa venovali problematike vzniku Československej republiky a za okamih jej vzniku považovali 28. október 1918, môžeme zaradiť do dvoch skupín. Na jednej strane stáli normativisti, zastávajúci pozície právneho idealizmu, oddeľujúci normatívny svet od kauzálneho. Na druhej strane to boli sociologickejšie ladení právnici, ktorí na štát, právo a spoločnosť nazerali ako na vzájomne sa podmieňujúcu a ovplyvňujúcu nerozlučnú jednotu označovanú tiež ako klasickí právní pozitivistí.

F. Weyr patril medzi normativistov. Je preto pochopiteľné, že vo svojej argumentácii vychádzal z rozdelenia sveta na normatívny a kauzálny.¹⁹ Oddelenosť týchto svetov ho viedla k tomu, že otázka právneho vzniku štátu, bola otázkou spadajúcou výlučne do sveta normatívneho a nie kauzálneho. Výsledkom bolo potom tvrdenie, že tak ako je *normatívny svet oddelený od toho kauzálneho, tak je aj právny vznik štátu oddelený od toho kauzálneho*. Kým právny vznik štátu súvisel, ako sme už vyššie uviedli, s pojmom normatívneho ohniska, tak ďalšia právna existencia štátu bola spätá aj ešte s iným fundamentálnym tvrdením objavujúcim sa v normatívnej teórii. Bola ním téza, že *pojmem normy a normotvorcu je možné odvodiť iba ak je postulovaná existencia pôvodnej normy*, ktorá mala v rámci právnej existencie štátu postavenie „*normatívneho ohniska*“. Z toho vyplýva, že právny vznik každého štátu sa nutne viaže vždy na splnenie určitých podmienok (jednou z nich je existencia pôvodnej normy, ku ktorej sa pri vzniku nového štátu pridáva aj nutnosť zmeny normatívneho ohniska ergo nutnosť zmeny respektíve vytvorenia pôvodnej normy vznikajúceho štátu). Od právneho vzniku je tak kauzálny vznik štátu principiálne odlišný. Ten je podľa F. Weyra výsledkom v zásade nekonečného radu príčin,²⁰ ktoré vyvrcholili napr. pri Československu samostatnosťou a vyhlásením recepčnej normy na Staromestskom námestí.²¹ Je zrejmé, že normativistický koncept je postavený na striktnom oddelení formy od obsahu, pričom je vopred vylúčené ich vzájomné ovplyvňovanie. Právo tak bolo chápané ako čistý, formálny a od spoločnosti odtrhnutý fenomén, pričom právny vznik štátu sa viazal iba na zmenu normatívneho ohniska bez toho, aby sa preukazovalo, či k zmene na skúmanom území skutočne došlo, alebo nie. A práve kvôli tomu nastali mnohé interpretačné problémy, ktoré súviseli s tým, že recepčná norma mala byť síce podľa vlastného znenia platná a účinná dňom jej vyhlásenia, no je zrejmé, že pokiaľ ide o Slovensko je jej platnosť a účinnosť diskutabilná.²² Zdá sa, že normativistický pohľad je ako teoretický konštrukt udržateľný, no nie je schopný

¹⁸ WEYR, F. Sukcesořství československého státu a recepční zákon č. 11 z r. 1918. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, roč. 21, s. 2.

¹⁹ Ide o klasické Kantovské rozdelenie sveta na svet kauzality (prírodný svet – „to, čo je“) a svet noriem (normatívny svet – „to, čo má byť“).

²⁰ WEYR, F. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 92–93.

²¹ WEYR, F. *Soustava československého práva státního*. Praha: Fr. Borový, 1924, s. 75–81.

²² Aj podľa Harta je predpokladom platnosti noriem nielen to, že prešli systémovými kritériami platnosti ale aj skutočnosť, že verejné osoby tieto normy rešpektujú tým, že ich aplikujú. HART, H. L. A. *Pojem práva*. Praha: Prostor, 2004, s. 122.

vysvetliť niektoré rozpory a paradoxy prinášajúce so sebou právnohistorické dianie. Podľa môjho názoru, je tak tvrdenie, oddeľujúce kauzálny a právny vznik štátu, síce vnútorne konzistentné, ale ako abstrakcia neodráža skutočnosť.²³ Štáty vznikajúce revolučnou cestou nevznikajú a zdá, že ani nemôžu právne vzniknúť v okamihu ale v procese.

Moje presvedčenie vychádza z nasledujúcich dôvodov.

Použitím Weyrovej optiky sa konceptu „*normatívneho ohniska*“ najviac približuje zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. tzv. recepčná norma. Ak je *recepčná norma normatívnym ohniskom československého právneho poriadku, tak potom musela plniť v zmysle normatívnej teórie dve funkcie. V prvom rade musela obsahovať ustanovenia, z ktorých bol zrejmy vznik formálnej diskontinuity. V druhom rade musela určovať, ktoré recipované normy sú platné a spolu s ním sa stávajú súčasťou československého právneho poriadku, čím sa mala prejavovať aj ako pôvodná norma.* Na prvý pohľad sa preto zdá, že vyhlásením recepčnej normy a vytvorením Národného výboru boli splnené všetky podmienky nutné pre právny vznik ČSR a jeho verejnej správy aj na území Slovenska. Problém sa zreteľne ukáže až po tom, čo si uvedomíme, že recepčná norma explicitne neobsahovala ustanovenie, tzv. *derogačnú klauzulu*, schopnú zrušiť platnosť tých právnych predpisov, ktoré by s ňou boli v rozpore.²⁴ Tú obsahovala až Ústavná listina Československej republiky zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. v čl. I. ods. 1.²⁵ Jedným zo základných znakov pôvodnej normy pritom podľa F. Weyra bola schopnosť určovať medze platnosti od nej odvodených platných noriem. Inými slovami mala schopnosť určiť, že normy nižšej právnej sily musia byť v súlade s ňou, pretože konanie nižšieho normotvorcu je vždy viazané hranicami, ktoré mu v rámci jeho činnosti vymedzil vyššie postavený normotvorca.²⁶

Derogačná schopnosť recepčnej normy však bola otázná, pretože samotná recepčná norma explicitne žiadnu derogačnú klauzulu neobsahovala. Až neskôr bola judikatúrou potvrdená prítomnosť tzv. *implicitnej derogačnej klauzuly*.²⁷ Túto skutočnosť spomínam, práve preto, lebo účinky akejkoľvek derogačnej klauzuly, či už explicitnej alebo implicitnej, je možné vnímať ako normatívnu silu, spôsobujúcu zánik platnosti – existencie noriem, ktoré sú s ňou v rozpore. Prejavy akejkoľvek derogačnej klauzuly je však možné pozorovať v spoločnosti, za predpokladu, že štát vykonáva svoju jurisdikciu efektívne. To znamená, že aj *účinky derogácie v implicitnej podobe je možné akémukoľvek zákonu,*

²³ Na tomto mieste sa vynára otázka, akú právnú vedu chceme mať. Či ju budeme budovať ako systém nedosiahnuteľných platónskych ideí, alebo ako koncept uchopiteľných aristotelovských kategórií.

²⁴ Pozri bližšie BEŇA, J. *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2001, s. 19 a 22.

²⁵ Celé znenie predmetného odseku článku I uzodovacieho zákona Ústavnej listiny Československej republiky: „*Zákony odporujúce ústavní listině, jejím součástkám a zákonům ji měnícím, jsou neplatné.*“

²⁶ F. Weyr rovnako ako H. Kelsen vytvoril hierarchickú štruktúru právneho poriadku, v ktorej hierarchicky nižšia norma musela byť v súlade s normou vyššou. WEYR, F. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 126–127.

²⁷ Išlo o rozhodovaciu činnosť Najvyššieho súdu, ktorý sa priklonil k záveru, že recepčná norma a jej obsah, predovšetkým jej úvod, implicitne predpokladal derogáciu tých právnych noriem, ktoré boli v rozpore s existenciou novovzniknutého štátu. Napr. v rozhodnutí Najvyššieho súdu ČSR č. R II 28/28 zo dňa 3. februára 1928, č. 7751 (VÁŽNÝ, F. (ed.). *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských*. Roč. 10. Praha: V. Tomsa, 1929, s. 177 alebo tiež v rozhodnutí Najvyššieho súdu ČSR č. R I 530/30 zo dňa 4. septembra 1930, č. 10107 (VÁŽNÝ, F. (ed.). *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských*. Část II. Roč. 12. Praha: V. Tomsa, 1930, s. 1077), pozri bližšie LACLAVÍKOVÁ, M. *Pramene súkromného práva platného na území Slovenska, ich postavenie, význam a uplatnenie s prihliadnutím na rozhodovaciu činnosť Najvyššieho súdu československej republiky (1918–1938)*. Dizertačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2006, s. 55–59.

ktorý je obdobou recepcnej normy, priznať, až keď je revolúcia, t. j. formálna zmena normatívneho ohniska, uskutočnená aj fakticky. Za fakticky uskutočnenú revolúciu pritom môžeme považovať stav, kedy štát, ktorý vyhlásil samostatnosť, začal vykonávať správu nad určitým územím, prostredníctvom orgánov, ktoré sám ustanovil.²⁸ V prípade právneho vzniku ČSR teda až vtedy, keď jednotlivé orgány verejnej správy na území Československa začali akceptovať a aplikovať právo prevzaté Národným výborom a jeho nástupcami, respektíve zástupcami.²⁹ Z predchádzajúcej úvahy vyplýva, že kým nebol revolučný vznik Československa vyhlásením recepcnej normy zavŕšený aj fakticky a bolo zrejmé, že nový štát si svoju vnútroštátnu aj medzinárodnoprávnu pozíciu udrží, tak dovtedy bol postulát implicitnej derogáčnej klauzuly len mýtom. Napokon v histórii objavíme mnoho právnych dokumentov aj ústavného charakteru, ktoré boli revolučnými vyhláseniami a neobsahovali explicitnú derogáčnú klauzulu,³⁰ no z dôvodu, že sa nestali platnými, nevznikla potreba postulovať existenciu implicitnej derogáčnej klauzuly. Vychádzal som pritom z toho, že odtrhnutie Československa od rozpadajúceho sa Rakúsko-Uhorska bolo spojené s tromi nezmeniteľnými faktami. Prvým bolo vyhlásenie recepcnej normy 28. októbra 1918 na Staromestskom námestí, druhým jej vyhlásenie bez explicitnej derogáčnej klauzuly a tretím faktické zavŕšenie odtrhnutia Československa od Rakúsko-Uhorska. Ak by sme ale na chvíľu zabudli na fakt, že ČSR si nakoniec svoju pozíciu v strednej Európe udržala a vydali by sme sa cestou myšlienkového experimentu na cestu, kde by nebolo potrebné vysvetľovať rozsah recepcie zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., pretože revolúcia by nebola fakticky zavŕšená rovnako ako v roku 1848, tak by sme sa ocitli na mieste, kde zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. by bol len ďalším revolučným pokusom, ktorý sa nepodarilo zrealizovať. Tým by zároveň bola odstránená potreba postulovať existenciu implicitnej derogáčnej klauzuly, ktorá by vysvetľovala rozpor medzi faktom vzniku ČSR a generálnou recepciou pôvodných Rakúsko-Uhorských noriem.

Na základe uvedených skutočností som preto dospel k záveru, že recepcná norma v čase jej vyhlásenia nespĺňala všetky stanovené požiadavky kladené na pôvodnú normu (statické³¹ ale aj dynamické³² hľadisko), a to tak po normatívnej aj faktickej stránke, aby sme mohli tvrdiť, že na jej základe sa Československo na celom svojom neskôr uznanom území právne kreovalo 28. októbra 1918. Z tohto dôvodu ju v čase vyhlásenia samostatnosti Československa nemôžem charakterizovať a to ani cez optiku normatívnej teórie, ako pôvodnú normu respektíve jej prisúdiť postavenie normatívneho ohniska.³³ Myslím

²⁸ Bližšie pozri príklad Aalandských ostrovov, kde výbor právnikov poverený Spoločnosťou národov vydal stanovisko, že Fínska republika nemohla právne vzniknúť v deň keď vyhlásila samostatnosť (15. novembra 1917), ale až keď bola dostatočne silná na to, aby začala vykonávať správu prostredníctvom vlastných orgánov (máj 1918). Dostupné z: <<http://www.ilsa.org/jessup/jessup10/basicmats/aaland1.pdf>>, [cit. 2014-08-25]. Uvedenú argumentáciu môžeme nájsť aj u BROWNLIE, I. *Princípy medzinárodného verejného práva*. Eurokodex, 2013, s. 22.

²⁹ Pod zástupcami mám na mysli hlavne tzv. neúspešnú Skalickú vládu a Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska.

³⁰ Príkladom môže byť vyhlásenie slovenskej nezávislosti 1849, ale aj prijatie Stadionovej ústavy a následná detronizácia Habsburgovcov.

³¹ Všetky normy odvodzujú svoju platnosť od pôvodnej normy.

³² Normy nižšej právnej sily musia byť v súlade s normami vyššej právnej sily, pričom všetky normy právneho systému musia byť v súlade s pôvodnou normou. V prípade rozporu je pôvodná norma schopná derogovať od nej odvodené normy.

³³ WEYR, F. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 126.

si, že z právnohistorického hľadiska došlo k odstráneniu neexistencie derogačnej klauzuly až ústavodarnou činnosťou dočasného Národného zhromaždenia, napriek tomu, že sudy začali neskôr hovoriť o implicitnej derogačnej klauzule obsiahnutej už v recepcnej norme. Všetkým požiadavkom, ktoré mala splňať pôvodná norma totiž vyhovovala až Ústavná listina Československej republiky – zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. Uvodzovací zákon k Ústavnej listine explicitne rušil tie predpisy, ktoré boli v rozpore s Ústavnou listinou a republikánskym zriadením ČSR ako aj kategoricky všetky predošlé ústavné zákony aj keby ich ustanovenia neboli v priamom rozpore s Ústavnou listinou. Jej prijatie tak znamenalo naplnenie podmienok stanovených pre vznik „*normatívneho ohniska*“. Musíme preto konštatovať, že normatívna teória neposkytuje dostatočnú odpoveď na to, kedy právne vznikla Československá republika a jej organizačno-normatívny substrát, ani keď sledujeme čisto formálno-logickú líniu argumentácie.

Ďalším obdobným argumentom proti normatívnemu zdôvodneniu právneho vzniku prvej ČSR 28. októbra 1918 bol postoj S. Dnistrjanského. Z jeho sociologicky ladených úvah je zrejmé, že F. Weyrovi a normativistom vyčítal logickú nekonzistentnosť. *Podstata jeho argumentu spočívala v tom, že ak prijmeme stanovisko, že norma nemôže byť príčinou vo svete kauzálnom, tak ako je možné, že kauzálny svet môže byť príčinou vzniku noriem.* Je zrejmé, že recepcná norma bola ohniskom a základom materiálnej kontinuity československého právneho poriadku. Vo svojej podstate podľa S. Dnistrjanského preto nemohla byť iba revolučným aktom, ktorý by bol mimo práva samotného – tzv. mimoprávneho ohniskom. *Téza o oddelenosti normatívneho a kauzálného sveta je preto podľa neho neplatná, pretože pri analýze recepcnej normy nevyhnutne smeruje ku contradictio in adjecto, kedy z mimoprávneho ohniska rešpektíve nepráva vzniká právo.*³⁴

S. Dnistrjansky zastával názor, že právny vznik štátu nie je nikdy odtrhnutý od života spoločnosti – národa, a teda od jeho politického vzniku. Dôkazom je aj samotný vznik československého štátu. Napokon v znení recepcnej normy sa objavila formulácia, že „*československý štát vstúpil v život*“. A práve na prepojení práva a spoločnosti S. Dnistrjanský postavil svoj názor, že národná spoločnosť mala bezprostredný vplyv na vznik nového štátu v právnom zmysle. Na národnom území sa vytvorila národná vláda³⁵ a recepcná norma a jej revolučná proklamácia, preto nebola a ani nemohla byť mimoprávnym ale právnym ohniskom vzniku československého štátu.³⁶ Dôvodmi boli:

- 1) recepcná norma bola vyjadrením vôle československého národa vytvoriť vlastný štát;
- 2) vyhlásením recepcnej normy došlo podľa Dnistrjanského k faktickému prevzatiu moci od pôvodných orgánov a ich následnému podriadeniu pod nový vrcholný reprezentatívny orgán – Národný výbor.³⁷

³⁴ DNISTRJANSKY, S. Právni vznik československého štátu. *Právnik*. 1929, roč. LXVIII, s. 359–360.

³⁵ *Ibidem*, s. 364.

³⁶ Obdobný názor nájdeme aj u F. Roučka: „*veškerá ustanovení právní v Československé republice platí jen z autority této revoluční proklamace, necht' jde o právní normy, které byly vydány po oné proklamaci... tedy i změněný zákon č. 11, či již před onou proklamací... Tudiž i právní normy, které tato proklamace zde převzala z Rakouska nebo z Uher, platí jen z autority této proklamace.*“ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Svazek I. Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 28.

³⁷ B. Klineberger v tejto súvislosti uvádza, že po rozpade Rakúsko-Uhorska boli národné územia vyhlásené za územia štátne a zvrchovaná moc prešla na každom tomto území do rúk národnej individuality. KLINEBERGER, B. *Stát jako subjekt práv*. *Právnik*. 1919, roč. LVIII, s. 146.

Hoci je Dnistrijanského prístup podľa môjho názoru správny, pretože od seba neoddeľuje právnú a sociálnu skutočnosť, sú jeho závery o faktickom prevzatí moci, pokiaľ ide o územie Slovenska, nesprávne. Historickou realitou je, že *Národný výbor neprevzal moc, a tým ani efektívnu správu nad celým územím Československa v jeden a ten istý okamih*. Existuje síce všeobecná zhoda o tom, že na území dnešnej Českej republiky (okrem niektorých oblastí severných Čiech)³⁸ síce došlo vyhlásením samostatnosti takmer k okamžitému prevzatiu moci od rakúskych úradov, ale na území Slovenska to tak jednoznačné nebolo. Prevzatie moci od uhorských orgánov bolo na našom území zavŕšené až v polovici roku 1919. Okamih faktickej okupácie, s ktorým je spojený efektívny výkon štátnej moci, bol preto na Slovensku oproti českým krajinám výrazne časovo posunutý. S uvedeným problémom sa snažil počas existencie prvej ČSR vyrovnáť až Najvyšší správny súd Československej republiky.

2. DRUHÝ POHĽAD: ČSR NEVZNIKLA 28. OKTÓBRA 1918³⁹

2.1 Argument sociologický

V rámci záveru predchádzajúcej časti tohto článku som naznačil, že ak považujeme za správnu tézu, že sociálna skutočnosť nie je oddelená od tej právnej a že medzi nimi existuje vzájomné prepojenie a interakcia,⁴⁰ tak potom sa javí téza o vzniku prvej ČSR 28. októbra 1918 problematickou.

Viedli ma k tomu tri základné dôvody:

- 1) Recepčia práva, ktorá bola obsiahnutá v čl. 2 zákona č. 11/1918 bola sprevádzaná recepciou správy, ktorú upravoval čl. 3. Ide o dve strany tej istej mince, pretože recepciu práva nie je možné oddeliť od recepcie správy, rovnako ako nie je možné pri revolučnom vzniku štátu oddeliť materiálnu kontinuitu a formálnu diskontinuitu. Myslím si však, že kým účelom recepcie práva podľa recepčnej normy bolo predovšetkým prevzatie obsahu noriem z právneho poriadku rozpadajúceho sa Rakúsko-Uhorska do vznikajúceho právneho poriadku Československa, tak účelom recepcie správy bolo predovšetkým zabezpečiť, aby sa verejné osoby, ktoré pôsobili ako vykonávatelia prevzatých noriem, podriadili novému štátu, ktorého reprezentoval Národný výbor.
- 2) Podľa môjho názoru ak právo nie je oddelené od skutočnosti (právo je spoločenský fakt), tak potom sa Československo nemohlo *de iure* kreovať skôr než na našom území vznikla správa, ktorá začala prostredníctvom verejných osôb aplikovať právo Československa a prestala aplikovať právo Rakúsko-Uhorska.

³⁸ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 91; LACO, K. *Ústava predmníchovskej ČSR a ústava ČSSR*. Bratislava: Pravda, 1966, s. 141.

³⁹ Niektorí autori zastávajú názor, že vznik ČSR je potrebné hodnotiť aj z pohľadu Martinskej deklarácie. Pozri k tomu MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska (1848–1948)* Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, s. 47–48. Považujú ju totiž za originárny dokument vzniku československej štátnosti. Na druhej strane však existujú autori, ktorí pri porovnávaní postavenia Národného výboru a SNR prichádzajú k záveru, že SNR nemala ani objektívne ani subjektívne predpoklady na to, aby sa stala slovenskou obdovou Národného výboru. Pozri bližšie HRONSKÝ, M.: *Slovensko na rázcestí*. Košice, 1976, s. 87–96. Jej ohlasy a deklarácie preto nemohli mať zo štátoprávneho hľadiska rovnakú váhu tie, ktoré vydal Národný výbor.

⁴⁰ Inak povedané, ak považujeme právo za spoločenský fakt.

- 3) Myslím si, že by bolo v rozpore s právnou istotou, ak by sme požadovali, aby adresáti práv a povinností rešpektovali normy štátu, ktorý nevykonáva na danom území efektívnu moc a nerešpektovali normy štátu, ktorý naopak na danom území vykonáva efektívnu moc. Požiadavka na poslušnosť voči normám československého štátu, ktorý nevykonával na slovenskom území moc hneď od jeho vyhlásenia je preto nelogická.

Napriek uvedeným dôvodom a aj skutočnosti, že osobne sa skôr prikláňam k tomu, že ČSR nemohla na Slovensku vzniknúť hneď 28. októbra 1918, nie je otázka právneho vzniku ČSR na území Slovenska taká jednoznačná. Zložitosť riešenia problému právneho vzniku Československa dokazuje aj nejednotná judikatúra, tak najvyšších súdnych inšancií navzájom,⁴¹ ako aj samotného Najvyššieho správneho súdu. Ten vychádzajúc z textu recepčnej normy, najprv vo svojom rozhodnutí zo dňa 16. októbra 1919 pokladal za formálne založenie exekutívnej a zákonodarnej právomoci Národného výboru, faktické prevzatie moci – deň štátneho prevratu 28. októbra 1918,⁴² ale neskôr sa priklonil v rozhodnutí zo dňa 24. marca 1921 k záveru, že „*státní moc ČSR síce vznikla, pokud jde o bývalé království České, markrabství Moravské a vévodství Slezské v jejich historických hranicích, rozpadnutím bývalé monarchie rakousko-uherské, tedy fakticky již státním převratem ze dne 28. října 1918, pokud jde však o Slovensko, území do té doby cizímu státu náleževší, teprve postupem faktické okupace jednotlivých žup. Okupaci té které župy sluší bráti za provedenou, když ústřední správa byla v župě zřízena, to jest, když župan nastoupil svůj úřad.*“⁴³ Najvyšší správny súd síce rozlišoval medzi formálnym a faktickým založením štátnej moci, no z uvedeného rozhodnutia vyplýva, že pri vzniku štátu nie je možné oddeliť *faktickú* – *materiálnu* a *formálno-právnu* stránku *právneho vzniku štátu*. Z toho vyplýva, že *Najvyšší správny súd zastával názor, že pre vznik štátu de iure sa vyžaduje, aby bol schopný efektívneho výkonu vlastnej štátnej moci*. V rámci svojich rozhodnutí sa preto pridržal úvahy, ktorá síce akceptovala za právny vznik štátu 28. október 1918, ale iba za podmienky, že na danom území došlo k faktickému prevzatiu moci a okupácii spojenej s ustanovením správy. Podľa názoru Najvyššieho správneho súdu až splnenie oboch uvedených podmienok, a síce vyhlásenie samostatnosti – formálno-právna podmienka právneho vzniku štátu a faktické prevzatie moci – materiálno-právna podmienka právneho vzniku štátu, viedlo na konkrétnom území *de iure* k založeniu existencie suverénneho československého štátu a v našom prípade aj k vzniku československej správy aplikujúcej normy československého štátu.

⁴¹ Pozri k tomu LACLAVÍKOVÁ, M. *Pramene súkromného práva platného na území Slovenska, ich postavenie, význam a uplatnenie s prihliadnutím na rozhodovaciu činnosť Najvyššieho súdu československej republiky (1918–1938)*. Dizertačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2006, s. 55–59.

⁴² Nález Najvyššieho správneho súdu Československej republiky zo dňa 16. októbra 1919, č. 114, BOHUSLAV, J. V. *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech finančních. Nálezy z roku 1919 (čís. 1–134)*. Svazek I. Praha: Právnické vydavatelství, 1920, s. 199.

⁴³ BOHUSLAV, J. *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech finančních. Nálezy z roku 1921 (čís. 397–682)*. Svazek III. Praha: Právnické vydavatelství, 1923, s. 130. Ide o potvrdenie jeho zásadného uznesenia zo dňa 14. apríla 1919, v ktorom sa vyslovil, že „1. *zákony Československé republiky platí v okupovaném území teprve od té doby, kdy okupace byla provedena. 2. Dobou provedení okupace je doba kdy ústřední správa byla tam etablována, t. j. kdy župan byl jmenován a nastoupil svůj úřad.*“ BOHUSLAV, J. *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních. Nálezy z roku 1918–1919 (čís. 1–289)*. Svazek I. Praha: Právnické vydavatelství, 1920, s. 558.

Judikatura Najvyššieho správneho súdu sa snažila vysvetliť fakt, že územie Slovenska, ktoré bolo neskôr medzinárodne uznaným územím ČSR, nebolo ihneď od vyhlásenia recepčnej normy priamo podriadené Národnému výboru.⁴⁴ Je faktom, že proces jeho začleňovania do československého štátu nebol okamžitý, ale mal pozvoľný priebeh. Pričom efektívny výkon československej štátnej moci môžeme na niektorých územiach Slovenska preto zaznamenať až v prvej polovici roku 1919.⁴⁵

ZÁVER

Z vyššie uvedených dôvodov sa prikláňam skôr k právnemu názoru a záveru Najvyššieho správneho súdu, ktorý má v súvislosti s právnym vznikom Československa na celom jeho neskôr uznanom území svoje opodstatnenie. Jeho tvrdenia však majú závažné právno-teoretické dôsledky:

1) Ak sa na svet pozeráme očami normativistov, tak pri ich formálno-logickom pohľade na štát a právo dôjdeme k záveru, že na Slovensku síce *platil* od vyhlásenia recepčnej normy 28. októbra 1918 do faktického prevzatia moci československom na Slovensku právny poriadok Československej republiky, no *uplatňoval* sa uhorský právny poriadok a orgány verejnej správy rozhodovali podľa toho, komu boli na konkrétnom mieste a čase fakticky podriadené. Ich základná téza počíta totiž s tým, že stanovenie nového normatívneho ohniska (recepčná norma) je v rámci formálno-právnej diskontinuite (vznik nového štátu) jedinou podmienkou, podľa ktorej určujeme okamih právneho vzniku štátu. Z toho potom vyplýva, že okamihom právneho vzniku ČSR bol deň vyhlásenia novej ohniskovej normy československého právneho poriadku neskôr prijatej ako zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. Normativisti tak svoju argumentáciu právneho vzniku ČSR postavili na predpoklade, že samotný inštitút recepcie (prevzatie obsahu právnych noriem) sa neviaže na akt faktickej okupácie územia štátom, ale na okamih, ktorý je vymedzený právom. Uvedená krajne idealistická téza neberie do úvahy a preto ani nie je schopná vysvetliť vlastné dôsledky, že na našom území musel platiť československý právny poriadok, no v skutočnosti sa aplikoval uhorský právny poriadok. Pričom rozhodným kritériom pre posudzovanie účinných noriem, podľa ktorých orgány verejnej správy konali, bola iba miera efektivity štátnej moci toho ktorého štátu na konkrétnej časti územia Slovenska. Vysvetlenie, ktoré ponúka právna fikcia právneho vzniku Československa 28. októbra 1918,

⁴⁴ Dohodové mocnosti dokonca zvažovali, že územie Slovenska vôbec nebude pripojené k českým krajinám. LACO, K. *Ústava predmníchovskej ČSR a ústava ČSSR*. Bratislava: Pravda, 1966, s. 133.

⁴⁵ Napríklad v Tekovskej župe od 31. decembra 1918, Ohlas. 1/1919. *Úradné noviny župy Tekovskej*. 1919, č. 1, v Prešporskej župe až od februára 1919, STRELKA, J. *Úradné noviny župy bratislavskej*. Bratislava, 1919, č. 6–8, Abauj-Turnianskej župe až od 12. marca 1919, nariadenie Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska č. 1793 a 1794, *Úradné noviny Abauj-Turnianskej župy a mesta Košíc*. 1919, č. 1 a Komárňanskej župe až od mája 1919, *Úradné noviny komárňanskej župy a mesta Komárna*. 1919, č. 16, s. 89–91, hoci minister s plnou mocou jednotlivých županov (okrem župy Abauj-Turnianskej) vymenoval už 11. decembra 1918. *Úradné noviny Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska*. Roč. 1, č. 1, s. 3. Do úradu v uvedených župách však županí nastúpili až neskôr nie ihneď po vymenovaní. Nepriamym dôkazom nástupu župana, ktorý bol podriadený Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska je, že s nástupom do úradu sa v úradných novinách vydávaných aj v maďarčine prestáva používať maďarský ekvivalent slova hlavný župan (*főispán*) a podžupan (*alispán*), ale začína sa používať slovo župan (*zsúpán*) Pozri *Úradné noviny župy Tekovskej*. 1919, č. 1 a 4, STRELKA, J. *Úradné noviny župy bratislavskej*. Bratislava, 1919, č. 6–8, *Úradné noviny komárňanskej župy a mesta Komárna*. 1919, č. 15–16, *Úradné noviny Abauj-Turnianskej župy a mesta Košíc*. 1919, č. 1.

je preto pre právnikov bizarné. Musí totiž prijať záver, že na našom území v čase od vyhlásenia recepcnej normy do faktického prevzatia moci československými orgánmi boli normy jedného štátu účinné a efektívne aplikované a normy druhého štátu boli zase platné.

Ešte bizarnejšou sa však stáva argumentácia normativistov až vtedy, keď si v spojitosti s uvedenou dilemou položíme otázku či na Slovensku vznikla verejná správa spolu s vyhlásením recepcnej normy, alebo až jej faktickým podriadením pod vrcholný reprezentatívny orgán?⁴⁶ Je totiž všeobecne prijímané, že československá verejná správa na našom území vznikla spolu s Československom. Avšak podobne ako neskôr Benešovo Dočasné štátne zriadenie v období druhej svetovej vojny, nemohla na celom svojom území vykonávať správu. Tento argument je využiteľný na vysvetlenie určitého typu faktov, napríklad, že v úradných novinách Komárňanskej župy sa objavovali ešte v januári 1919 nariadenia vydané maďarským ministrom vnútra?⁴⁷ Týmto spôsobom sa však zastiera základný problém. Je totiž otázne či verejná správa môže existovať ak jej orgány správu vôbec nevykonávajú, hoci formálno-právne niekde existujú. Argumentácia Najvyššieho správneho súdu preto odhaľuje nedostatky formálno-logického vysvetlenia vzniku prvej ČSR, ktorý nie je možné spájať na území Slovenska výlučne s 28. októbrom 1918. Argumentácia prevažne normativistickej školy sa tak javí ako nedostatočná a odtrhnutá od reality a sociálneho života, ak ju použijeme na vysvetlenie diania na území Slovenska v období od vyhlásenia samostatnosti Československa do faktického prevzatia moci na celom jeho neskôr uznanom území.⁴⁸

2) Pri sociologickom prístupe (argumentácia Najvyššieho správneho súdu) je v súvislosti s právnym vznikom štátu dôležité, či je recepcia práva na konkrétnom území spojená s podriadením verejnej správy pod vrcholné štátne orgány vznikajúceho štátu. Podľa záverov súčasnej právnej vedy totiž platnosť akejkoľvek právnej normy závislá aj od správania sa verejných osôb aplikujúcich právo.⁴⁹ Z hľadiska zavŕšenia formálnej diskontinuity a odtrhnutia vznikajúceho štátu od zanikajúceho na konkrétnom území je preto potrebné, aby verejné osoby uznávali právne normy upravujúce ich konanie novovzniknutého štátu. Pre platnosť československého práva na území Slovenska z uvedeného vyplýva, že začalo platiť až od faktického prevzatia moci československým štátnym aparátom, a teda až keď župan nastúpil na svoj úrad. Inštitút recepcie je tak nielen že na našom území odtrhnutý od právneho vzniku štátu, ale podmienkou platnosti československého práva na konkrétnom území Slovenska prestáva byť výlučne vyhlásenie recepcného zákona. *Prípad vzniku Československa na území Slovenska je tak názorným príkladom, kedy je inštitút recepcie podmienený tak faktickým prevzatím moci ako aj stanovením nového normatívneho ohniska. Okamih právneho vzniku Československa na území Slovenska preto závisel od naplnenia dvoch podmienok, a to od vyhlásenia recepcnej normy, ktorá sa stala novým normatívnym ohniskom československého právneho*

⁴⁶ Podľa zástancov súčasného pozitivizmu sa pre platnosť právnej normy vyžaduje, aby spĺňali základné kritéria platnosti určené právnym systémom a zároveň, aby verejní činitelia uznávali, respektive boli poslušní normám upravujúcim ich konanie. HART, H. L. A. *Pojem práva*. Praha: Prostor, 2004, s. 122. Postoj normativistov je síce v súčasnosti prekonaný, no napriek tomu sa v právnej vede udržal názor, že prvá ČSR na našom území vznikla 28. októbra 1918.

⁴⁷ *Úradné noviny komárňanskej župy a mesta Komárna*. 1919, č. 1.

⁴⁸ Pozri k tomu bližšie LACO, K. *Ústava predmníchovskej ČSR a ústava ČSSR*. Bratislava: Pravda, 1966, s. 150–155.

⁴⁹ HART, H. L. A. *Pojem práva*. Praha: Prostor, 2004, s. 122.

poriadku a zároveň aj od faktického prevzatia moci československou verejnou správou, a teda nastúpením župana na svoj úrad.

Je pochopiteľné, že obidva smery uvažovania vychádzajú z odlišnej predstavy o tom, čo je právny vznik štátu, pretože majú odlišné predstavy o tom, čo je podmienkou platnosti právnej normy. Platnosť je totiž v právnom jazyku vyjadrením existencie a „skutočného jestvovania“ právnej normy. Vymedzenie platnosti právnej normy preto prináša čiastočné vyriešenie problému kedy štát vzniká z právneho hľadiska. Formálno-logický prístup považuje za platnú právnu normu tú, ktorá svoju platnosť odvodzuje od normatívneho ohniska, resp. spĺňa znaky, určené rekogničnou normou.⁵⁰ Sociologický prístup považuje za dôležitý znak platnosti právnych noriem (vrátane tých stanovených rekogničnou normou) aj to, či je právna norma v spoločnosti dodržiavaná alebo nie, resp. minimálne požaduje existenciu predpokladu logickej možnosti jej dodržiavania. Na území Slovenska až do prevedenia faktickej okupácie Československou republikou vykonával efektívne štátnu moc uhorský štát. Aký záver potom dostanem ak, vychádzam z toho, že štát a právo nie je možné odtrhnúť od skutočného života a že štát nemôže prostredníctvom práva zaviazat' seba alebo ostatných adresátov právnych noriem k nemožnému plneniu. V súvislosti so vznikom ČSR a jej zvrchovanosťou na území Slovenska preto vyvstáva otázka či, nebolo nemožným také plnenie, ktoré požadovalo, aby sa adresáti práv podriadili príkazom štátu, ktorý na skúmanom území nevykonával svoju jurisdikciu (ČSR) a naopak sa nepodriadili štátu, ktorý jurisdikciu na danom území vykonával (Uhorsko). V tejto polemike je jednoznačná iba skutočnosť, že na území Slovenska od vyhlásenia recepcnej normy do faktickej okupácie vykonával efektívne štátnu moc uhorský štát, čo podľa nás logicky vylučuje, aby na našom území efektívne vykonávala štátnu moc Československá republika. Zároveň uvedený fakt robí logicky nemožným, aby sa na našom území dodržiavalo právo československé, keď štátnu moc vykonával uhorský štát.

Dilema, ktorú som uvedenými úvahami otvoril, ma privádza k záveru, že teoreticky nie je možné, resp. je to viac než problematické, presne právne stanoviť a vymedziť okamih recepcie rakúsko – uhorského právneho poriadku do československého na celom jeho neskôr uznanom území, a to nielen priestorovo ale aj časovo. Faktom je, že podľa názoru jednej z najvyšších súdnych inšancií bol okamih recepcie na území Slovenska spojený s faktickým podriadením jednotlivých orgánov pod Národný výbor, resp. jeho splnomocnených zástupcov. Uvedený okamih považoval Najvyšší správny súd vo svojich nálezochoch za právny vznik československého štátu na danom konkrétnom území.⁵¹ V konečnom dôsledku však jeho argumentácia vedie k tomu, aby sme v revolučných časoch prestali rozlišovať medzi okamihom skutočného (historického) a právneho vzniku štátu, pretože právny vznik ČSR na území Slovenska bol podmienený tak faktickým prevzatím moci ako aj na formálno-právnym vyhlásením samostatnosti na Staromestskom námestí. Právny vznik ČSR sa preto, ak berieme do úvahy celé jeho neskôr priznané územie, nespája s okamihom, ale je skôr potrebné vnímať ho ako proces.

⁵⁰ K výkladu rekogničnej normy pozri bližšie PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995, s. 209.

⁵¹ Rozhodnutie č. 4253, zo dňa 20. decembra 1924, BOHUSLAV, J. *Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních. Nálezy z roku 1924 (čís. 3047–4288)*. Svazek VI., část II. Praha: Právnické vydavatelství, 1925, s. 2344.

The Question of the Formation of the Czechoslovak Republic on the Slovak Territory

Štefan Siskovič

Abstract: In the presented article I try to defend the thesis that from legal point of view the first Czechoslovak Republic could not come to life on the territory of Slovakia on 28th of October in 1918. The content of the article is structured in order to present on the one hand, the historical discussion (descriptive level), that was held about this problem in the past, but at the same time to formulate conclusions that could be applied in other similar cases within present discussion (prescriptive level). In the beginning of the article we proceed from the analysis of an argument that supports the thesis that the first Czechoslovak Republic was created on 28th of October in 1918, while trying to come to terms with the arguments that support this legal fiction. Then I analyse the thesis that the first Czechoslovak Republic could not legally be created on the territory of Slovakia on 28th of October in 1918, because at that time Czechoslovak Republic didn't execute its effective power in the territory of Slovakia. To support this thesis I use also the stable practice of the Supreme Administration court. At the end of the article I try to summarise previous arguments and point out the lack of explanatory power of legal fiction that the Czechoslovak republic was created on 28th of October in 1918.

Key words: continuity, normative theory, derogatory clause, creation of first Czechoslovak Republic, reception standard